

Medtem ko so šli v hišo, se je Tonca napravil spet vidnega in videli so, kako je postal žalosten, ko je izvedel, da bo Bernardek hodil v šole za graščakove zlatnike.

»Ali moji niso pravi in toliko vredni kakor graščakovi?« je vprašal.

»Seveda so,« ga je potolažil Košana, »a izdati nisem maral, da imamo sami denar. Previdnost, dragi moj Tonca, nikdar ne škoduje. To si zapomnita oba z Bernardkom in ne bo vama žal, če se bosta po tem ravnala. Tvoji zlatniki nam bodo pa še vedno prav prišli, saj je toliko potreb in človek ne ve, kaj ga čaka. Bolje je drži ga ko lovi ga. Za denar to zlasti velja, ko ga navadno nikdar ni dovolj, posebno pa tedaj, kadar ga potrebuješ!«

Po teh besedah ni bil Tonca več žalosten. Vesel je bil, da sta graščak in pisar vse tako modro uredila, da Košanu ne bo treba izdajati za šole njegovih zlatnikov, ko jih bo še drugače potreboval. Od veselja je pa kar poskakoval, ko so mu vnovič obljubili, da bo smel kljub temu z Bernardkom v mesto, čeprav bo zanj grof plačeval. — —

Pisar je poročal tudi grofu, kako je opravil v mestu.

In grof je doživel novo čudo: vest je potihnila in ga ni več pekla s spominom na krajcar, za katerega je moral Bernardkov ded umreti grozne smrti v grajski ječi... (Dalje.)

Vsevolod Garšin

Attalea Princeps

Iz ruščine prevedel Ivan Vouk.

V nekem velikem mestu je bil botaniški vrt in v tem vrtu ogromen cvetličnjak iz železa in stekla. Bil je zelo lep: vitki, zaviti stebri so držali vse poslopje; nanje so se opirali vzorno izdelani loki, ki so bili med seboj prepletani z mrežo železnih okvirov, v katere so bile vstavljene šipe. Posebno lep je bil cvetličnjak, ko je sonce zahajalo in ga obžarilo z rdečim sijem. Tedaj je bil ves v ognju, rdeči odsevi so se poigrali in prelivali kakor v ogromnem, fino brušenem kamnu.

Skozi debele prozorne šipe si videl zaprte rastline. Vkljub veličini cvetličnjaka so bile na tesnem. Korenike so se jim prepletale in jemale druga drugi vlago in hrano. Drevesne veje so se križale z ogromnimi listi palm, jih upogibale in lomile, a same so se upogibale in lomile ob železnih okvirih. Vrtnarji so neprestano obrezovali veje in podvezovali liste, da ne bi mogli rasti, kamor bi se jim zljubilo, toda to je malo pomagalo. Rastline so hlepele po širokih prostorih, domovinski zemlji in prostosti. Bile so iz toplih dežel, nežna, razkošna bitja so se spominjala domovine in hrepenela po njej. Če je steklena streha še tako prozorna, jasno nebo to ni. Pozimi so šipe včasih zamrznile; tedaj je postalo v cvetličnjaku docela temno. Veter je žvižgal, se zaletaval v okvire in jih stresal. Streho je pokril nametani sneg. Rastline so stale tam, poslušale vitje vetra, toplega, vlažnega, ki jim je dajal življenja in zdravja. In zaželele so si zopet občutiti njegovo pihljanje, zaželele so si, da bi jim zazibal veje in se poigral z njihovim listjem. Toda v cvetličnjaku je bil zrak miren: kvečjemu da je včasih zimski vihar ulomil šipo, in tedaj je hladen, z ivjem napojen tok zavel pod oboki. Kamor je tok udaril, tam so listi bledeli, trepetali od mraza in veneli.

Toda šipo so takoj nadomestili. Botaniški vrt je upravljal odličen, učen ravnatelj, ki ni trpel nikakega nereda, dasi je bil večji del svojega časa zaposlen pri drobnogledu v posebni stekleni utici, ki je bila nameščena v glavnem cvetličnjaku.

Med rastlinami je bila neka palma, najvišja in najlepša izmed vseh. Ravnatelj, ki je sedel v utici, jo je imenoval po latinsko: *Attalea*. Toda to ime ni bilo njeno domovinsko ime: to ime so iznašli botaniki. Domovinskega imena botaniki niso poznali in ni bilo zapisano s črnilom na beli deščici, pribiti na deblu palme. Nekoč je prišel v botaniški vrt popotnik iz tiste gorke dežele, kjer je palma zrastle; ko jo je zagledal, se je nasmehnil, ker ga je spomnila domovine.

»A!« je rekel, »poznam to drevo.« In imenoval ga je z njegovim domovinskim imenom.

»Oprostite,« je zaklical iz svoje utice ravnatelj, ki je v tistem trenutku rezal z nožem neko stebelce, »mótite se. Takega drevesa, kakor ste ga imenovali, ni. To je *Attalea Princeps*, doma iz Brazilije.«

»O da,« je rekel Brazilijanec, »verujem, da jo botaniki imenujete *Attalea*, toda ona ima tudi svoje domovinsko, pristno ime.«

»Pristno ime je tisto, ki ga ji je dala veda,« je suho odgovoril botanik in zaprl vrata svoje utice, da bi ga ne motili ljudje, ki ne razumejo niti toliko, da je treba molčati in poslušati, če nekaj trdi človek vede.

Brazilijanec pa je dolgo stal tam in gledal drevo in pri srcu mu je bilo vedno otožneje. Spomnil se je svoje domovine, njenega sonca in neba, njenih bujnih gozdov s čudovitimi živalmi in pticami, njenih puščav in čudovitih južnih noči. In spomnil se je, da ni bil nikjer srečen razen v svoji rodni deželi, in vendar je obšel ves svet. Dotaknil se je z roko palme, kakor da se poslavlja od nje, ter šel iz vrta, a naslednjega dne se je vkrcal na parnik, ki je potoval v njegovo domovino.

Palma pa je ostala. Zdaj ji je postalo še huje, dasi ji je bilo tudi pred tem dogodkom silno hudo. Bila je popolnoma sama. Pet sežnjevisoko se je dvigala nad vrhovi vseh drugih rastlin, a te rastline je niso marale, bile so ji nevoščljive in jo imele za ošabno. Njena visokost ji je bila samo v gorje. Vse druge rastline so bile družne, ona pa je bila sama. Bolje kakor vse ostale se je spominjala rodnega neba, bolj kakor vse je hrepenela po njem, zakaj bila je najbliže onemu, ki ji je nadomestovalo nebo: ostudni stekleni strehi. Skozi njo je videla včasih neko sinjino: bilo je to nebo, dasi tuje in blede, toda vendar pristno sinje nebo. In ko so se rastline

pogovarjale med seboj, je Attalea vselej molčala, žalovala in mislila o tem, kako lepo bi bilo, če bi mogla stati celo pod tem bledečnim nebom.

»Povejte mi, prosim vas, ali nas bodo kmalu zalivali?« je vprašala sagova palma, ki je silno ljubila vlago. »Tako mi je danes, kakor bi morala usahniti.«

»Čudim se vašim besedam, soseda,« je rekel trebušasti kaktus. »Ali vam ne zadošča ogromna množina vode, ki vam jo vlivajo sleherni dan? Mene pogledajte: meni dajejo prav malo vlage, pa sem vendar svež in sočen.«

»Me nismo vajene pretiranega varčevanja,« odgovori sagova palma, »me ne moremo rasti na takih suhih, ničvrednih tleh kakor kateri si bodi kaktus. Me nismo vajene živeti kakor si bodi. Razen tega vam še to povem, da vas ni nihče vprašal po vašem mnenju.«

Po teh besedah se je sagova palma užaljeno našobila in utihnila.

»Kar se mene tiče,« je rekel cimetovec, »sem skoraj zadovoljen s svojim položajem. Res da je tu nekoliko dolgočasno, toda vsaj se mi ni treba bati, da bi me kdo odrl.«

»Vseh niso odirali,« je rekla drevesasta praprota. »Seveda, mnogim se zdi tudi ta ječa raj po bednem življenju, ki so ga imeli v prostosti.«

Cimetovec je tedaj pozabil, da so ga odirali, užaljen je bil in se začel prepirati. Nekatero rastline so bile na njegovi strani, druge na praprotovi in začelo se je splošno zmerjanje. Če bi se mogli zganiti s svojih mest, bi se gotovo stepili.

»Zakaj se pripravate?« je rekla Attalea. »Ali si s tem kaj pomagате? Svojo nesrečo še povečujete z jezo in razdraženostjo. Pustite svoje prepire in pomislite rajši na stvar. Poslušajte! Rastite više in širše, raztegnite veje ter jih uprite v okvire in stekla: naš cvetličnjak se sesuje na koščke in tako pridemo na prosto. Če se kaka posamezna vejica upre ob šipo, jo gotovo odrežejo, toda kaj naj naredijo stotinam silnih in drznih stebel? Skupno delajmo in zmaga bo naša!«

Spočetka ni nihče ugovarjal palmi; vsi so molčali in niso vedeli, kaj bi rekli. Končno se je sagova palma odločila.

»To so same gluposti,« je izjavila.

»Gluposti! gluposti!« so pritrdila drevesa in vsi so začeli dokazovati Attaleji, da je njen predlog strašno neumen. »Neuresničljive sanje!« so vpili, »neumnost, bedastoča! Okviri so trdni in mi jih nikdar ne zlomimo, pa tudi če bi jih zlomili, kaj potem? Pridejo ljudje z noži in sekirami, odrobijo veje, popravijo okvire in vse pojde po starem. Samo to bi dosegli, da bi nas na debelo obrezovali...«

»No, kakor hočete!« je odgovorila Attalea. »Zdaj vem, kaj mi je narediti. Pustila vas bom na miru: živite, kakor hočete, zmerjajte se in pripravajte se za kapljico vode in ostanite večno pod stekleno kapo. Jaz si že sama pot najdem. Jaz hočem videti nebo in sonce, pa ne skozi to rešetko in te šipe — in videla ga bom!«

In palma je ponosno gledala z zelenim vršičkom na gozd tovarišev, ki se je razprostiral pod njo. Nihče se ji ni upal ugovarjati; samo sagova palma je tiho rekla sosedni cikadeji:

»Videli bomo, da, videli bomo, kako ti odsečejo debelo glavo, da se ne boš tako visoko nosila, ošabnica!«

Drugi so molčali, dasi so bili tudi jezni na Attalejo zaradi njenih ošabnih besed. Samo neka mala travica se ni jezila na palmo in se ni čutila užaljena po njenih besedah. Bila je to najrevnejša in najbolj prezirana travica med vsemi rastlinami v cvetličnjaku: krhka, bleda, plazeča se, z uvelimi debelimi listi. Ni imela nobene posebnosti in v cvetličnjaku so jo rabili samo za to, da so z njo pokrivali golo zemljo. Obvijala je vznožje

velike palme, jo poslušala in zdelo se ji je, da ima Attalea prav. Ona ni poznala južne prirode, vendar pa je ljubila zrak in prostost. Tudi zanjo je bil cvetličnjak ječa. »Če jaz, ničeva, vela travica, tako trpim brez svojega sivega neba, kako mora šele to prelepo in mogočno drevo občutiti suženjstvo!« Tako je mislila, se nežno ovijala palme in jo božala. »Zakaj nisem veliko drevo? Jaz bi slušala njen svet. Skupaj bi rasli in skupaj bi šli v prostost. Tedaj bi tudi drugi videli, da ima Attalea prav.«

Toda kaj ko ni bila veliko drevo, ampak samo majhna, vela travica. Drugega ni mogla, kakor da se je še nežneje ovila okrog Attalejinega debla, ji zašepetala svojo ljubezen in željo, da bi ji poskus uspel:

»Seveda, pri nas ni tako toplo, nebo ni tako čisto, deževja niso tako obilna kakor v vaši deželi, vendar pa je tudi pri nas nebo in sonce in veter. Pri nas ni tako bujnih rastlin, kakor ste vi in vaše tovarišice, toda tudi pri nas rasto prav lepa drevesa: smreke, jelke in breze. Jaz sem majhna travica in nikdar se ne povzpnem do prostosti, toda vi ste tako veliki in silni! Vaše steblo je trdno in ne bo vam treba dolgo rasti do steklene strehe. Prebijete jo in pridete v božjo luč. Tedaj mi boste povedali, če je zunaj še vedno tako lepo, kakor je bilo nekdanj. Tudi s tem bom zadovoljna.«

»Čemu ne bi šla z menoj na prosto, mala travica? Moje deblo je krepko: upri se vanj in plezaj po meni. Tebe nositi je zame malenkost.«

»Ne, to ni zame! Le pogledjte, kako sem vela in slaba: ne morem dvigniti niti ene svojih vejic. Ne, jaz vam ne morem biti tovarišica. Rastite in bodite srečni. Prosim vas samo, da ko pridete na prosto, spomnite se včasih svoje male prijateljice!«

Tedaj je začela palma rasti. Že prej so se obiskovalci cvetličnjaka čudili njeni ogromni rasti in z vsakim mesecem je bila višja in višja. Ravnatelj botaniškega vrta je pripisoval to naglo rast skrbni negi in bil je ponosen na svoje strokovnjaštvo, s katerim je uredil cvetličnjak in izvrševal svoje delo.

»Da, gospod, le pogledjte Attalejo Princeps,« je govoril, »taki vzrastli eksemplari so redki celo v Braziliji. Vse naše znanje smo uporabili, da bi se rastline v cvetličnjaku razvijale prav tako svobodno kakor na prostem, in zdi se mi, da smo nekaj dosegli.«

Pri tem je zadovoljno potrepljal s svojo paličico trdo deblo in udarci so zvonko odmevali po cvetličnjaku. Palmovi listi so vztrepetavali od teh udarcev. O, če bi bila mogla stokati, kakšen srdit klic bi bil zaslišal ravnatelj?

»Domišlja si, da rastem v njegovo veselje,« je pomislila Attalea, »pa naj si domišlja.«

In rasla je, uporabljajoč vse svoje sokove, samo da se dvigne čim više, ter zanemarila svoje korenine in liste. Včasih se ji je zdelo, da se razdalja do stropa nič ne krči. Tedaj je napela vse moči. Okviri so bili vedno bliže in bliže in končno se je mlad list dotaknil hladnega železa in stekla.

»Gledjte, gledjte,« so govorile rastline, »kam se je povzpela! Ali si bo upala?«

»Kako je zrastle!« je rekla drevesasta praproť.

»Prava reč, če je zrastle! To ni nič čudnega! To bi bilo nekaj, če bi znala tako odebeleti kakor jaz!« je rekla debela cikadeja, katere deblo je bilo podobno sodu. »Kaj pa se tako izteguje? Saj ne bo nič opravila. Rešetka je močna, steklo je debelo.«

Preteklo je še mesec dni. Attalea se je vzpela. Končno se je krepko uprla v okvir. Dalje ni bilo kam rasti. Tedaj se je začelo deblo kriviti.

Njeni listnati vršički so se zvili, hladne palice železnega okvira so se zarile v nežne mlade liste, jih rezale in pohabliale, toda drevo je bilo uporno, nič ni štedilo listja in vkljub vsemu je pritiskalo na rešetko in rešetka se je že vjedala, dasi je bila narejena iz močnega železa.

Mala travica je zasledovala borbo in trepetala od nemira.

»Povejte, ali vas ne boli? Če je okvir tako trden, ni bolje, da odnehate?« je vprašala palmo.

»Boli? Kaj mi je bolečina, če hočem prostost. Saj si me sama bodrila,« je odgovorila palma.

»Da, bodrila sem vas, toda nisem vedela, da je to tako težko. Smilite se mi. Tako trpite.«

Molči, slabotna rastlina! Ne pomiluj me! Ali umrem, ali se osvobodim!»

V tem trenutku se je razlegel zvonek udarec. Počila je debela železna preklja. Usule so se in zažvenketale črepinje stekla. Ena je udarila v ravnateljev klobuk, ko je odhajal iz cvetličnjaka.

»Kaj pa je to?« je vzkliknil in se zdrznil, ko je videl po zraku leteče drobce stekla. Oddaljil se je od cvetličnjaka in pogledal na streho. Nad steklenim stropom se je ponosno dvigala zelena krona palme.

»Samo to?« je pomislila. »To je vse, za kar sem se trudila in trpela toliko časa? In to doseči je bil moj najvišji smoter?«

*

Bila je pozna jesen, ko je Attalea iztegnila svoj vrh skozi prebito odprtino. Pršel je droben dež, pomešan s snegom; veter je nizko gonil sive cunjaste oblake. Zdelo se ji je, da jo dosega. Drevesa so bila že gola in podobna nekakšnim brezglavim mrličem. Samo na smrekah in jelkah so stale temnozelenne igle. Otožno so gledala drevesa palmo. »Zmrzneš!« so ji govorila, »ti ne veš, kaj je mraz, ti ne znaš trpeti. Zakaj si šla iz svojega cvetličnjaka?«

In Attalea je spoznala, da se je zanjo vse končalo. Zeblo jo je. Da bi se vrnila zopet pod streho? Toda ni se mogla vrniti. Morala je stati v

mrzlem vetru, prenašati njegove zalete in ostre dotike snežink, gledati v umazano nebo, na revno prirodo, na blatno zadnje dvorišče botaniškega vrta, na dolgočasno velikansko mesto, ki je gledalo skozi meglo, in čakati, dokler ljudje tam spodaj v cvetličnjaku ne odločijo, kaj naj z njo naredi.

Ravnatelj je ukazal odžagati drevo. »Mogli bi postaviti nad njo posebno kupolo,« je rekel, »toda za koliko časa? Zopet jo preraste in prebije. Razen tega bi to mnogo stalo. Odžagajte jo.«

Palmo so zvezali z vrvmi, da ne bi pri padcu razbila sten cvetličnjaka, in jo prežagali, nizko, pri samih koreninah. Mala travica, ki se je ovila debela, se ni hotela ločiti od svoje prijateljice in je tudi padla pod žago. Ko so palmo izvlekli iz cvetličnjaka, so se na prerezu štora valjali med umazanimi opilki njena raztrgana stebelca in listje.

»Izrujte to nesnago in vrzite jo proč,« je rekel ravnatelj, »je že orumelena, pa žaga jo je tudi pokvarila. Tu je treba nekaj drugega zasaditi.«

Eden izmed vrtnarjev je s spretnim zamahom motike izrul celo prgišče trave, vrgel jo je v koš, nesel ven in stresel na zadnje dvorišče, prav na mrtvo palmo, ki je ležala v blatu in je bila že na pol zametena s snegom.

Janez Rožencvet

Božji dar

Ko sta hodila Kristus in sv. Peter po svetu, sta prišla tudi v siromašno občino, kakršnih je v naših krajih dosti. Obiskovala sta bolnike, tolažila strpljene matere in pogovarjala nejevoljne može, ki so tarnali, koliko tlake in doklad jim je naložila gosposka, ki je zaukazala zidanje nove šole. Tega ali onega je blaga božja beseda utešila, drugi pa so si mislili: »Besede nam je že marsikdo prinesel, a z denarjem nam nihče ne pomaga!«

Nebeška popotnika sta pri dobrih ljudeh prenočila v čumnati na slami, ali sv. Peter ni mogel zaspati. Zbudil je Gospoda ter mu dejal:

»Kaj se Ti ne smilijo ubogi ljudje, ki tako revno živijo?«

»Seveda se mi smilijo. Saj me je vendar samo božje Usmiljenje poslalo na svet!«

Nato sv. Peter:

»In zakaj jim Ti, ki imaš božjo oblast, ne pomagaš? Glej, samo besedo bi dejal, in siromaki bi imeli vodovod, električno cesto ali kaj drugega, kar bi jim življenje olajšalo. Daj, stori nekaj zanje!«

Kristus se je v temi rahlo nasmehnil in mirno odgovoril:

»Lepo je, da misliš na siromake, ali tega, kar želiš, ne morem storiti zanje. Mar si pozabil, da je moj Oče dejal: V potu svojega obraza boš jedel kruh! Kakšnega naj je, belega ali črnega, pa moj Oče ni določil nikomur, ker je dal človeku um in pamet ter v posvetnih stvareh prosto voljo, ki mu je nikoli ne jemlje. Če so ti siromaki na ukaz gosposke lahko pozidali šolo, kdo jim brani, da si ne bi smeli iz lastne volje in moči napeljati vode in elektrike, popraviti ceste in drugo, kar bi bilo za njih časno srečo dobro?! Moje kraljestvo ni od tega sveta. Poslan sem, da prižigam ljudem nebeško Luč, ne pa, da jim kar tako dajem stvari, ki jih lahko napravi človeška roka in človeška volja!«

Sv. Peter je priznal, da ima Gospod prav, vendar pa ni mogel razumeti, da se tolikšna revščina ljudi Učeniku ne zdi vredna božje pomoči. Pre-mišljaj je ter začel znova:

»Gospod, ne bodi tako trd! Glej, morda pa je zgolj nevednost kriva, da si ljudje ne znajo sami pomagati!«